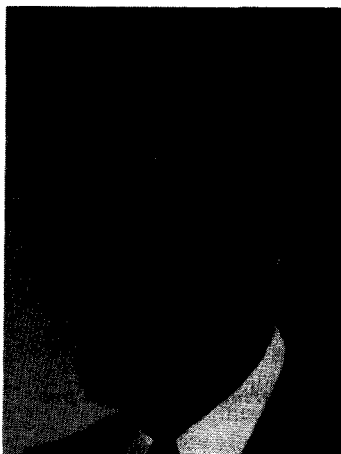

Herijking: een gepasseerd station

A. van der Zwan

Stel dat het sociale-zekerheidsstelsel de grote kwaal van onze maatschappij vormt. Dan nog is het de vraag of 'herijking van de verzorgingsstaat' op dit moment de passende remedie vormt. Weliswaar is het volumebeleid door achtereenvolgende regeringen nooit met een adequate inzet gevoerd, en hebben de sociale partners nooit echt meegewerkt. Maar wat zou de uitkomst van dat beleid nog kunnen zijn als die inzet en medewerking er nu wel in voldoende mate waren?

Feit is dat het arbeidsopnemingsvermogen van onze economie al sedert 1975 aan erosie onderhevig is,

waarbij laaggekwalificeerde arbeid het ernstigst getroffen wordt. Samen met de steeds fundamentele 'mismatch' tussen vraag en aanbod van arbeid, heeft dit een oneigenlijk gebruik van de WAO in gang gezet, iets dat vervolgens op andere regelingen is overgeslagen. Aldus heeft het sociale-zekerheidsstelsel zich ontwikkeld tot een vangnet voor vrijwel iedereen wiens arbeidskwalificaties te kort schieten, waarbij het onderscheid tussen kunnen en willen diffuus geworden is.

Meer dan tien jaar geleden tekende het gevaar van deze ontwrichting zich reeds duidelijk af. De recessie van begin jaren tachtig met zijn dramatische uitstoot van arbeid zette namelijk in zonder dat de werkgelegenheid zich van de voorgaande recessie voldoende had weten te herstellen. Dat beeld is sedertdien niet veranderd, niettegenstaande de uitzonderlijk lange periode van hoogconjunctuur die we thans afgesloten hebben. Het ziet er zelfs naar uit, dat wij aan de vooravond staan van een hernieuwde grootschalige uitstoot van arbeid. Maar anders dan in de beginjaren tachtig zijn we tegen die druk niet meer bestand.

Als er één periode geweest is waarin herijking van de verzorgingsstaat aan de orde was, dan was dat gedurende de kabinetten Lubbers-I en II. Helaas zijn in die periode de aanzetten tot activerend arbeidsmarktbeleid gestrand, terwijl de werkgelegenheidspolitiek gereduceerd werd tot een beleid van lage lonen. Lubbers-III heeft hierin geen verandering gebracht. Dit neemt niet weg dat ten tijde van de kabinetten Lubbers wel degelijk werkgelegenheidssuccessen zijn geboekt. Deze successen zijn echter bovenal door de hoogconjunctuur gecreëerd, en zullen bij een omslag ook weer snel te niet worden gedaan. De huidige uitstoot van arbeid is immers veel groter dan de reële teruggang van de productie. Marginale arbeidsplaatsen, gecreëerd in de jaren tachtig, gaan nu als eerste weer verloren.

Door de kwalitatieve mismatch is de stijging van de werkgelegenheid in de jaren tachtig evenmin ge-

paard gegaan met een adequate terugloop van de werkloosheid. En hiermee zijn we op een kernpunt beland. De kritische grens van het beroep op sociale zekerheid is al lang overschreden. Nu opnieuw een massale uitstoot van arbeid voor de deur staat, zal het beroep op uitkeringen een verdere toeneming laten zien, bij fors lagere belasting- en premie-inkomsten. Ruimte voor conjunctureel stimuleringsbeleid ontbreekt. Onder die omstandigheden doet het prediken van 'herijking van de verzorgingsstaat' tamelijk theoretisch aan; de sturingsmogelijkheden hiervoor zijn inmiddels verdampt.

Onder de huidige economische omstandigheden betekent het terugdringen van de sociale zekerheid dus het drastisch korten op uitkeringsrecht en uitkeringshoogte. Nog afgezien van de politiek-maatschappelijke spanningen die dergelijke ingrepen teweeg zullen brengen, zal de legitimering ervan alleen gevonden kunnen worden in een geloofwaardige verbetering van de werkgelegenheidsvooruitzichten.

Hier stuiten we op een tweede kritisch punt. Het valt immers niet in te zien hoe deze werkgelegenheidsvooruitzichten geboden kunnen worden zonder een ingrijpende strategische heroriëntatie van de internationale monetaire en handelsbetrekkingen. Het is immers de concurrentie uit Azië die het arbeidsgenererend vermogen van de Europese economieën de afgelopen decennia zo heeft ondermijnd. Op dit punt valt alleen al door de snelle opkomst van China eerder een verscherping te verwachten dan een verzachting. Serieuze verbetering van de werkgelegenheid zal dus moeten aansluiten bij wijzigingen in de internationale concurrentieverhoudingen. Frankrijk, dat binnen Europa de leiding neemt van een nieuw protectiefront (minister Juppé spreekt reeds van 'sociale dumping' door primitief-kapitalistische landen) zal waarschijnlijk over niet te lange tijd door Duitsland worden bijgevalen, gezien de grote sociale spanningen waaraan dit land blootstaat. Deze verwachting is te meer gerechtvaardigd nu Duitse industriële openlijk spreken over verplaatsing van productie naar China en Oost-Europa.

Maar hoe realistisch een dergelijke strategische heroriëntatie ook mag zijn, zij houdt een trendbreuk in die groot verzet zal oproepen. Politiek-maatschappelijke spanningen zullen nationaal en internationaal hoog oplopen. De uitkomsten hiervan vallen niet helemaal te voorzien, het minst de heftigheid van de conflicten en de wijze waarop ze uitgevochten zullen worden. De afloop ervan zal wel uitdraaien op een nieuw Bretton Woods. Voor het zover is zullen Europa en de wereld toneel van gisting en woelingen zijn. Vast staat dat protectie het belaagde Europa slechts tijdelijk soelaas zal bieden; niet meer dan een adempauze om de economie weer concurrerend te maken. Dat de verzorgingsstaat hierbij verder op de helling zal gaan, laat zich raden. Herijking is een gepasseerd station.